

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

INTEGRATION OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION: SUSTAINABLE DEVELOPMENT, INNOVATION AND PROSPECTS

London, Tashkent

April 25, 2026





Academic Research Publisher (United Kingdom)

UniScience journal (Republic of Uzbekistan)

Hamroh books (Uzbekistan)

MATERIALS

**The international scientific-practical conference
«INTEGRATION OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION:
SUSTAINABLE DEVELOPMENT, INNOVATION AND
PROSPECTS»**

London, Tashkent

April 25, 2026

LOYIHA METODINING BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Iminova Muhayyo Aslanbekovna

Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi

muhayyoiminova@yandex.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada loyiha metodining boshlang'ich sinfi o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyati tahlil qilingan. Muallif mustaqil fikrlashni faqat tayyor axborotni qayta aytish emas, balki maqsad qo'yish, muammoni anglash, axborotni izlash va tanlash, dalillarni solishtirish, xulosa chiqarish hamda o'z faoliyatini baholash bilan bog'liq murakkab intellektual jarayon sifatida yoritgan. Maqolada loyiha metodi o'quvchini ta'lim jarayonining passiv ijrochisidan faol subyektga aylantirishi, uning bilish faolligi, metakognitiv nazorati, mas'uliyati va refleksiyasini kuchaytirishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: loyiha metodi, boshlang'ich ta'lim, mustaqil fikrlash, o'quv-bilish faoliyati, self-regulated learning, metakognisiya, refleksiya, tanqidiy fikrlash.

Аннотация: В данной статье проанализировано педагогическое значение метода проекта в развитии самостоятельного мышления у учащихся начальных классов. Автор осветил независимое мышление как сложный интеллектуальный процесс, связанный не только с передачей готовой информации, но и с постановкой цели, пониманием проблемы, поиском и выбором информации, сравнением доказательств, выводами и оценкой своей деятельности. В статье объясняется, что метод проекта превращает ученика из пассивного исполнителя в активного субъекта, укрепляет его когнитивную активность, метакогнитивный контроль, ответственность и рефлексия.

Ключевые слова: метод проекта, начальное образование, самостоятельное мышление, учебно-познавательная деятельность, самообладание, метакогния, рефлексия, критическое мышление.

Abstract: This article analyzes the pedagogical significance of the project method in the development of independent thinking among primary school students. The author highlighted independent thinking as a complex intellectual process associated not only with the transfer of finished information, but also with setting a goal, understanding the problem, finding and choosing information, comparing evidence, conclusions and evaluating one's activities. The article explains that the project method turns the student from a passive performer into an active subject, strengthens his cognitive activity, metacognitive control, responsibility and reflection.

Key words: project method, primary education, independent thinking, educational and cognitive activity, self-mastery, metacognition, reflection, critical thinking.

Bugungi ta'lim jarayonida asosiy talab o'quvchiga tayyor bilimni berish emas, balki uni bilimni mustaqil izlash, tahlil qilish va amaliy qo'llashga o'rgatishdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasiga oid hujjatlarida ham ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida yangilash zarurligi alohida qayd etilgan. Xususan, 2030-yilgacha xalq ta'limini rivojlantirish konsepsiyasida amaldagi yondashuvlarning "tanqidiy fikrlash, axborotni mustaqil izlash va tahlil qilish" ko'nikmalarini yetarli rivojlantirmayotgani ta'kidlanadi; shu bilan birga, zamonaviy davlat ta'lim standartlari va dasturlarida aynan shu kompetensiyalarga urg'u berilishi belgilangan. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda esa davlat ta'lim standartlari ta'lim mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablar majmui sifatida belgilangan bo'lib, mustaqil ta'limning intellektual rivojlanishga xizmat qilishi alohida qayd etiladi. Demak, boshlang'ich ta'limda o'quvchini mustaqil fikrlashga o'rgatish bugungi kunning tasodifiy emas, balki normativ va strategik ehtiyojdir.

Shu nuqtai nazardan loyiha metodi boshlang'ich sinf ta'limi uchun istiqbolli metodlardan biri hisoblanadi. Chunki bu metod o'quvchini savol qo'yishga, vazifani

rejalashtirishga, axborot bilan ishlashga, yechim variantlarini solishtirishga, natijani himoya qilishga va o'z faoliyatini tahlil etishga undaydi. Zamonaviy tadqiqotlarda loyiha asosida o'qitish o'quvchilarning akademik natijalari bilan birga ularning motivatsiyasi, affektiv munosabati va yuqori darajadagi tafakkur ko'nikmalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan.

Mustaqil fikrlash tushunchasini tor ma'noda faqat erkin mulohaza yuritish deb tushunish yetarli emas. U o'quvchining ta'limiy vazifani anglash, maqsad belgilash, o'z faoliyatini rejalashtirish, jarayonni nazorat qilish, natijani baholash va keyingi harakatni to'g'rilash qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Shu bois zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda mustaqil fikrlash ko'pincha self-regulated learning, ya'ni o'z o'qishini boshqara olish, metakognisiya va refleksiya bilan uzviy bog'liq holda ko'riladi. Panadero sharhida self-regulated learning ta'limning kognitiv, metakognitiv, motivatsion, xulqiy va emotsional jihatlarini birlashtiruvchi yadro tushuncha sifatida tavsiflanadi.

Bu yondashuvni Greenquist-Marlett va hammualliflar yanada aniqroq ifodalaydi: self-regulated learning “self-generated cognitions, affects, and behaviors” sifatida, ya'ni maqsadga yo'naltirilgan ichki boshqaruv jarayoni sifatida talqin qilinadi. Shu maqolada self-regulated learning moslashuvchan, tanqidiy va uzoq muddatli fikrlash ko'nikmalari bilan bog'liqligi ko'rsatiladi. Bunday yondashuvdan kelib chiqib aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchisida mustaqil fikrlashni rivojlantirish — uni shunchaki “javob topishga” emas, balki qanday fikrlayotganini anglashga ham o'rgatishdir.

Demak, mustaqil fikrlashning tarkibida kamida to'rtta muhim unsur mavjud: muammoni ko'ra olish, axborotni saralash, xulosa chiqarish va o'z fikrini tekshirish. Aynan shu unsurlar keyinchalik tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatni hal qilish, ijodkorlik va o'quv mustaqilligining tayanchi bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda mustaqil fikrlashni shakllantirishni faqat og'zaki savol-javob bilan emas, balki faol, izlanishga undovchi, natijaga yo'naltirilgan metodlar bilan tashkil etish zarur.

Loyiha metodi o'quvchining real yoki shartli hayotiy muammo ustida ma'lum muddat davomida izlanish olib borib, yakunda aniq mahsulot, yechim yoki taqdimot yaratishiga asoslanadi. Barbara Condcliffe boshchiligidagi tahliliy sharhda loyiha asosida o'qitish bo'yicha ayrim ta'lim tarmoqlarining yondashuvi **“learning is contextual, creative, and shared”** deya ifodalanadi. Bu ta'rif loyiha metodining uch tayanch xususiyatini ochadi: ta'lim mazmunining hayotiy kontekstga bog'lanishi, ijodiy mahsulotga yo'naltirilishi va hamkorlikda bajarilishi.

Zhang va Ma tomonidan o'tkazilgan meta-tahlilda loyiha asosida o'qitish o'quvchilarning ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatgani, ayniqsa tafakkur ko'nikmalari va affektiv munosabatlar bo'yicha sezilarli foyda bergani ko'rsatilgan. Ularning xulosasiga ko'ra, loyiha metodi faqat akademik ko'rsatkichlarni emas, balki ijodiy tafakkur, hisoblash tafakkuri, muammoni hal qilish va yuqori darajadagi fikrlash elementlarini ham rivojlantiradi. Bu esa loyiha metodining boshlang'ich sinfda mustaqil fikrlash uchun sermahsul zamin yaratishini anglatadi.

Biroq loyiha metodini haddan tashqari ideallashtirish ham to'g'ri emas. Ferrero va hammualliflar kindergarten hamda elementary bosqichdagi tadqiqotlarni tizimli ko'rib chiqib, loyiha metodining samaradorligi ko'plab holatlarda ijobiy baholanganini, lekin ayrim tadqiqotlarda metodik nuqsonlar, jarayonning yetarli tavsiflanmaganligi va “haqiqiy PBL” elementlariga sodiqlik past bo'lganini ko'rsatadi. Shunday ekan, loyiha metodining natijadorligi uning nomida emas, balki qanday loyihalashtirilganida namoyon bo'ladi. Bu ilmiy xulosa boshlang'ich sinflarda loyiha topshirig'ini oddiy guruh ishlari bilan tenglashtirmaslik kerakligini ko'rsatadi.

Loyiha metodining birinchi muhim afzalligi shundaki, u o'quvchini savol qo'yishga majbur qiladi. An'anaviy darsda savol ko'pincha o'qituvchidan keladi; loyiha metodida esa o'quvchi masalani tushunish, vazifani aniqlashtirish va yechim yo'lini topish uchun o'zi savollar ishlab chiqadi. Bu jarayon tafakkurning reproduktiv shaklidan produktiv shakliga o'tishni ta'minlaydi. Zhang va Ma meta-tahlilida loyiha metodining yuqori darajadagi fikrlashni kuchaytirishidagi real qiymati aynan haqiqiy muammolarni tadqiq etish bilan bog'liqligi ta'kidlanadi.

Ikkinchi mexanizm — rejalashtirish va maqsad qo'yishdir. Panadero sharhida self-regulated learning modellarida vazifani tushunish, maqsad va reja tuzish, strategiyalarni qo'llash hamda keyingi o'zgarishlarni belgilash ketma-ket jarayon sifatida izohlanadi. Bu bosqichlar loyiha metodida tabiiy ravishda yuzaga chiqadi: o'quvchi nimani bilishini, nimani bilmasligini, ishini qanday bosqichlarga ajratishini va qaysi resurslardan foydalanishini aniqlaydi. Shuning uchun loyiha topshirig'i o'quvchini "o'ylashga" emas, "o'z fikrlashini boshqarishga" o'rgatadi.

Uchinchi mexanizm — axborotni mustaqil izlash va tahlil qilishdir. Loyiha jarayonida o'quvchi turli manbalardagi ma'lumotlarni to'playdi, ularni solishtiradi, keraklisini ajratadi va muammo yechimi bilan bog'laydi. Bu jarayon, aslida, mustaqil fikrlashning markaziy qismidir. O'zbekistonning 2030-yilgacha ta'limni rivojlantirish konsepsiyasida ham o'quvchining aynan "axborotni mustaqil izlash va tahlil qilish" kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan. Demak, loyiha metodining mazmuni milliy ta'lim siyosatidagi ustuvor maqsadlar bilan hamohangdir.

To'rtinchi mexanizm — refleksiya va o'zini baholashdir. Loyiha yakunida o'quvchi faqat mahsulotni topshirmaydi; u ish jarayonida nimani to'g'ri bajargani, qayerda qiynalgani, yana nimani yaxshilashi kerakligi haqida fikr yuritadi. Metakognitiv refleksiya mana shu nuqtada kuchayadi. Dignath va hammualliflarning boshlang'ich maktab o'quvchilari bo'yicha meta-tahlili self-regulated learning dasturlari akademik natijalar, strategiya qo'llashi va motivatsiyaga ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatadi. Bu esa refleksiya, rejalashtirish va strategik nazorat elementlari kichik yoshdagi o'quvchilarda ham shakllantirilishi mumkinligini tasdiqlaydi.

Beshinchi mexanizm — ijtimoiy fikrlashdan individual xulosaga o'tishdir. Loyiha metodida guruhli ishlash muhim bo'lsa-da, u individual tafakkurni so'ndirmaydi; aksincha, o'quvchini o'z fikrini himoya qilishga, boshqalarning fikri bilan solishtirishga va yakunda shaxsiy xulosaga kelishga undaydi. STEAM loyihasida 9–11 yoshli o'quvchilar ishtirokida o'tkazilgan tadqiqotda metakognisiya, self-efficacy, ijobiy munosabat va muammo yechish o'rtasida

musbat bog‘liqlik qayd etilgan. Bu holat loyiha faoliyati o‘quvchini nafaqat bilish jihatdan, balki o‘ziga ishonch va intellektual mustaqillik nuqtai nazaridan ham o‘stirishini ko‘rsatadi.

Boshlang‘ich sinfda loyiha metodini qo‘llashda birinchi shart — vazifaning yosh xususiyatiga mosligidir. Kichik yoshdagi o‘quvchiga haddan tashqari murakkab, uzoq muddatli yoki abstrakt loyiha topshirig‘i berilsa, u mustaqil fikrlashni emas, charchoq va tashkiliy qiyinchilikni kuchaytiradi. Shu sababli mikroloyihalar, qisqa muddatli sinf loyihalari, kuzatish va taqqoslashga asoslangan topshiriqlar samaraliroq bo‘ladi. Ferrero va hammualliflarning tizimli sharhi ham aynan loyiha muvaffaqiyati uchun metodik sodiqlik va aniq tashkil etilgan jarayon muhimligini ko‘rsatadi.

Ikkinchi shart — strategiyalarni ochiq o‘rgatishdir. O‘quvchi “mustaqil ishlang” degan topshiriq orqali avtomatik ravishda mustaqil bo‘lib qolmaydi. Unga savol tuzish, reja yozish, manba tanlash, dalilni ajratish, natijani tekshirish kabi amallarni amaliy ko‘rsatib berish zarur. Dignath va Veenman sharhida self-regulated learningni qo‘llab-quvvatlash ikki yo‘l bilan yuz berishi ko‘rsatiladi: strategiyani bevosita o‘rgatish va o‘quvchi o‘z o‘qishini boshqarishi mumkin bo‘lgan muhit yaratish orqali. Boshlang‘ich ta’limda aynan shu ikki yondashuvning uyg‘unligi loyiha metodining samaradorligini oshiradi.

Uchinchi shart — o‘qituvchining roli. Loyiha metodida o‘qituvchi tayyor javob beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, savol beruvchi, kuzatuvchi va refleksiyaning tashkil etuvchi subyektga aylanadi. Greenquist-Marlett va hammualliflar elementary sinf o‘qituvchilari bo‘yicha tadqiqotda o‘qituvchilar self-regulated learningni rivojlantirishda hal qiluvchi omil ekanini, biroq bu strategiyalar darslarda doim ham yetarli darajada ochiq o‘rgatilmasligini ko‘rsatadi. Bu xulosa boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining metodik tayyorgarligi loyiha metodining natijadorligini belgilovchi markaziy omillardan biri ekanini isbotlaydi.

To‘rtinchi shart — baholashning mahsulotdan tashqari jarayonni ham qamrab olishi. Agar faqat tayyor poster, maket yoki taqdimot baholansa, o‘quvchi fikrlash jarayoniga emas, tashqi natijaga ko‘proq e’tibor qaratadi. Aksincha, reja, savollar

sifati, manba bilan ishlash, muammoni izohlash, xulosa chiqarish va o'zini baholash mezonlari ham baholashga kiritilsa, loyiha metodi mustaqil fikrlashni chuqurroq rivojlantiradi. Self-regulated learning bo'yicha zamonaviy sharhlar ham maqsad qo'yish, monitoring va self-assessment elementlari ta'lim natijalarini kuchaytirishini ko'rsatadi.

Loyiha metodi boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Uning ahamiyati shundaki, bu metod o'quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki muammoni anglovchi, maqsad qo'yuvchi, axborotni izlovchi, solishtiruvchi, xulosa chiqaruvchi va o'z faoliyatini baholovchi faol subyektga aylantiradi. Loyiha metodining pedagogik kuchi aynan shu subyektlikni shakllantirishidadir.

Shu bilan birga, loyiha metodining natijadorligi uning formal qo'llanilishiga emas, balki ilmiy asoslangan tashkil etilishiga bog'liq. Boshlang'ich sinflarda yoshga mos loyiha topshiriqlari, aniq savollar, bosqichma-bosqich yo'naltirish, refleksiya, self-assessment va o'qituvchining metodik rahbarligi mavjud bo'lgandagina loyiha metodi mustaqil fikrlashni barqaror rivojlantiradi. Shunday yondashuv o'quvchida nafaqat predmet bo'yicha bilim, balki keyingi ta'lim bosqichlari uchun zarur bo'lgan o'quv mustaqilligi, tanqidiy fikrlash va intellektual mas'uliyatni ham shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son Qonun. 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida: PF-5712-son Farmon. 2019-yil 29-aprel.
3. Ishmuhammedov R., Yuldashev M. Ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. 200 b.
4. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan, 2015. 208 b.

5. Sayidahmedov N.S., Indiaminov N.N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. 336 b.
6. Mavlyanova R., Raxmankulova N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. Toshkent: VORIS, 2013.
7. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiya mohiyati. *Xalq ta'limi*, 1999, №1, 38–42-betlar.
8. Sariev Sh. Mustaqil fikrlashga o'rgatish. *Boshlang'ich ta'lim*, 2000, №2, 7–9-betlar.
9. Rahimbekova S. Yangi pedagogik texnologiya nima? *Boshlang'ich ta'lim*, 2001, №4, 12–13-betlar.
10. Tolipova J. Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari. *Boshlang'ich ta'lim*, 2002, №1, 10–11-betlar.
11. Axmedova M.R. Boshlang'ich sinflarda loyihalash metodidan foydalanish usullari. *Ustozlar uchun pedagoglar*, 2025, 82-son, 1-to'plam.
12. Panadero E. A Review of Self-Regulated Learning: Six Models and Four Directions for Research. *Frontiers in Psychology*, 2017, Vol. 8.
13. Zhang L., Ma Y. A study of the impact of project-based learning on student learning effects: a meta-analysis study. *Frontiers in Psychology*, 2023, Vol. 14.
14. Condliffe B., Quint J., Visher M.G., Bangser M.R., Drohojowska S., Saco L., Nelson E. Project-Based Learning: A Literature Review. New York: MDRC, 2017.
15. Dignath C., Buettner G., Langfeldt H.-P. How can primary school students learn self-regulated learning strategies most effectively? *Educational Research Review*, 2008, Vol. 3, No. 2, pp. 101–129.